

A Bécsi Képes Krónika török bejegyzései.

VARJÚ Elemér 1904. évi tanulmányúti jelentésében a *Bécsi Képes Krónikáról* szerzett tapasztalatait közölvén, említi, hogy a kéziratban egy török bejegyzés is van és fölveti a kérdést, vajjon e lapszéli török jegyzet alapján nem volna-e lehetséges annak megállapítása, hogy a codex egy ideig török kézen is volt. Az év elején huzamosabb ideig Bécsben időzve, felhasználtam az alkalmat, hogy a Krónika török bejegyzését megvizsgáljam és ha lehet, vallomásra bírjam. Hamarosan megtaláltam a 25. lapon, azonban sajnos semmi tanulságot nem nyújtott. Az arab írással készült jegyzet ugyanazt a célt szolgálta — ha ugyan nem pillanatnyi szeszély hirtelen ötlete hagyta ott a pergamenen —, amit a többi különböző korokban beírt latin betűs glossák. A codexben ugyanis mintegy 17 latin betűs lapszéli jegyzet található legalább is 4—5-féle írással, amelyek a szövegben előforduló valamely szóval, rendszerint tulajdonnévvel egy magasságban állva, annak könnyebb olvasására szolgáltak. Így pl. a 16. lapon a szövegnek «Nam sabarie latini longobardi videlicet inhabitabant» megfelelőleg a lapszálen olvashatóan «Sabaria» áll.

Az arab betűs jegyzet **چغف ور** (Csákvár) a következő szövegrész magyarázására szolgált: «*Secundus capitaneus* Zoboleh vero alius capitaneus, unde chak oritur generacio, descendisse dicitur in ipso campo et loco, ubi chakuara nunc iacet desolata... a lapszéli jegyzés tehát Csákvárát értelmezi.

A codex tüzetesebb átnézése után még két török bejegyzésre lettem figyelmes. Azonban mindkettő ki volt vakarva és annyira elmosódott volt, hogy szabad szemmel olvasni nem lehetett. Kénytelen voltam a Nationalbibliothek Kögel-féle kvarc-fényű remek photographiai apparátusával róla fényképet készíttetni, mely az olvashatatlanná vált írást ismét láthatóan hozta elő a képen.¹

A két újabban észlelt bejegyzés egyike a 24. lapon található a következő szövegrész mellett: Arpad uero cum suis de aqua danuby cornu inplens et ante omnes hungaros super illud cornu omnipotentis

¹ Dr. SMITAL Ottokár úrnak, a Nationalbibliothek kéziratára vezetőjének kedves figyelmét itt köszönöm meg, amiért az egyik photographiát a saját költségére előzékeny szíveséggel elkészítette és vele megajándékozott.

dei cleméntiam rogauit ut dominus eis terram in perpetuum concederet. Finitis his uerbis omnes hungari clamauerunt: deus deus deus... A szövegben a hármasság alá van húzva, az aláhúzásnak megfelelőleg két sorban diacriticus jelekkel ellátva áll a bejegyzés:

نُوتِعْ دِ لِيَعْنَتَر

بِكْرَدِ مَعِ اَرْكَنْت

Azaz: Nota diligenter
Jegyezd meg ezeket.

*

A másik, helyesebben a harmadik bejegyzés a codex címlapján olvasható. A címlapon a codex első képe fölött kivakarva, szabad szemmel alig fölismerhetően áll az arab írás:

تورُوجُ يَانُوشِ قَرُونِيْفَايِعِ azaz

Turóds János krónikája.

A török bejegyzés tehát a kézirat címét világosította meg valaki számára. Teljesség kedvéért meg kell említenem, hogy közvetlenül a török írás alatt és fölött latin betűs följegyzés is van. A könyvtári jelzettel és a könyv címét adja ez a följegyzés, amely jóval óvatosabb a könyv szerzőjének megállapításában, mint az arab betűk gazdája, aki Turóczit teszi meg szerzőnek. Egyszerűen ennyit jelez:

No 456. Hist. lat.

Hungariae Chronicon Manuscriptum.

A latin bejegyzés betűi elfedik itt-ott a török írás tükrét, nyilvánvalóvá téve, hogy a török írás a régibb a pergamenen. Különben a latin írás gazdája könnyen fölismerhető. Ott van a keze nyoma sok codexen: TENGNAGEL Sebestyén, a császári könyvtár nagybuzgalmú könyvtárosa 1608—1636 között, akitől egy katalógus is maradt ránk, amelyben a 456. sz. alatt a latin nyelvű történeti művek között codexünk a címlapon olvasott megjelöléssel csakugyan megtalálható.¹

¹ A TENGNAGEL-féle katalógus megtalálható a kéziratok közt, l. Tabulae codicum manuscriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum 9531. sz. alatt. Nationalbibliothek.

Ez az első katalógus az udvari könyvtár kéziratairól, amelyben krónikánk előfordul. Ennél a katalógusnál csak egy van korábbi, amely egyúttal a császári könyvtár legrégebb, fennmaradt teljes katalógusa, a BLOTIUS-féle, melyet a könyvtár nagyhírű vezetője 1597-ben készített.¹ A BLOTIUS-féle jegyzékben krónikánk még nem fordul elő.² Ebből azt a következtetést lehetne levonni, hogy krónikánk 1597 és 1608 között került a császári könyvtárba, ha ez a BLOTIUS-féle jegyzék a császári könyvtár minden darabját magában foglalná. Tudjuk azonban, hogy voltak könyvek, amelyek belőle gondosság hiányából kimaradtak. Egyet mindazáltal bizonyosan megállapíthatunk: hogy a török bejegyzések 1608-nál nem későbbiek.

Több híján ez a kevés is elég. Mert amit még mondani akarunk, nagyon könnyen összemarkolható. Így, hogy a szöveg magyar volta följogosíthat arra a föltevésre, hogy a bejegyző török írásban nem közönségesen gyakorlott magyar ember lehetett; mindez újabb föltevéseknek és lehetőségeknek szolgálhat alapul, de egyelőre nem sok reményt ad aziránt, hogy krónikánk vándorlásának történetét föl fogja világosítani, sőt azt sem igazolja, hogy krónikánk török tulajdonban is volt.

Ha azzal zárom ismertetésemet, hogy a glossariusban törökül igen jól tudó magyar embert sejtek, ezzel egy másik föltevés is önként együttjár: hogy miután codexünk magyar szülőházájából a XIV. században útnak indulva, megjárta Franciaországot, Brankovics deszpota udvarát, újra visszakerült szülőföldjére, mielőtt mostani helyére, Bécsbe jutott volna.³ De talán már ez is több egy kevéssel, mint amennyit az oknyomozás szigora megenged.

ZSINKA FERENC.

¹ Ez a katalógus a Staatsarchiv könyvtárában található Hs. Suppl. 504-sz. alatt.

² SMITAL dr. úr közlése, akinél a Blotius-jegyzék jelenleg használatra ki van kölcsönözve.

³ Hogy a Krónika csakugyan volt Magyarországon, igen határozott bizonyítéka, hogy az akadémia Teleki-féle másolatát 1462-ben itt Magyarországon készítették róla.